

سبک زندگی سعادت‌آمیز از دیدگاه قرآن و عترت (علیه‌السلام)

سیدمحمود رسولی^۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۷/۱۷

تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۱/۰۱

چکیده:

شده برای تحلیل عاملی تأییدی و برازش نهایی، در نرم اسمارت پلاس ثبت شد. پایایی ابعاد و مؤلفه‌ها با استفاده ضریب پایایی همگون و روایی آن با بهره‌مندی از آزمون روایی همگرایی تأیید شد. پس از بررسی و تأیید سطح معناداری بارهای عاملی در سازه‌های اصلی (P-Value) و همچنین ضرایب تأثیرگذاری (T-Value) برازش نهایی مدل نشان داد همه شاخص‌ها از حد آستانه تعیین شده، بالاتر است و مدل در نظر گرفته شده می‌تواند سبک زندگی سعادت‌آمیز را ترسیم و تبیین کند. بنابراین سبک زندگی سعادت‌آمیز از دیدگاه قرآن و عترت (علیه‌السلام) از سه بعد اعتقادی (با مؤلفه‌های خداباوری، آخرت‌گرایی، ولایت‌مداری) رفتاری (با مؤلفه‌های توجه به حلال و حرام، جهاد و رعایت حق الناس) و بعد اخلاقی (با مؤلفه‌های فردی و اجتماعی) تشکیل شده است.

کلیدواژه‌ها: سبک زندگی، سعادت‌آمیز، قرآن، عترت (علیه‌السلام).

هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی سبک زندگی سعادت‌آمیز از دیدگاه قرآن و عترت است. این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر روش توصیفی و از نظر رویکرد یک مطالعه آمیخته است. جامعه آماری در بخش کیفی بهره‌مندی از مطالعات کتابخانه‌ای و جامعه آماری در بخش کمی از دو بخش خبرگان به تعداد ۱۰ نفر و جامعه نمونه آماری به تعداد ۸۵ نفر بوده است. پس از انجام مطالعات کتابخانه‌ای تعداد ۲۷ کلیدواژه برای تعیین سبک زندگی سعادت‌آمیز در نظر گرفته شد که با توافق جمعی میان خبرگان و دریافت پیشنهادها، جدید، با بهره‌مندی از شاخص CVI تعداد ۲۳ شاخص نهایی و در هشت مؤلفه و سه بعد پیشنهاد شد. پس از توزیع پرسشنامه در سطح جامعه آماری، داده‌های دریافت

۱- دکتری مدیریت راهبردی فرهنگی، دانشگاه عالی دفاع ملی، seyedmahmoudrasiuli@gmail.com

A prosperous lifestyle from the perspective of the Qur'an and Etrat (peace be upon him).

Abstract: The purpose of the current research is to examine the blissful lifestyle from the perspective of the Qur'an and Etrat. This research is a mixed study in terms of practical purpose, in terms of descriptive method and in terms of approach. The statistical population in a small part of the two sections was 10 experts and the statistical sample population was 85 people. After carrying out library studies, 27 keywords were considered to define a happy lifestyle, and with the collective agreement among experts and receiving new suggestions, with the benefit of the CVI index, 23 final indicators were proposed in 8 components and 3 dimensions. After distributing the questionnaire at the level of the statistical population, the received data were recorded in SmartPls software for confirmatory factor analysis and final fit. The reliability of the dimensions and components was confirmed using the homogenous reliability coefficient and its validity using the convergent validity test. After checking and confirming the significance level of factor loadings in the main constructs (P-Value) as well as the influence coefficients (T-Value), the final fit of the model showed that all indicators are higher than the set threshold and the considered model can be Draw and explain a happy life. Therefore, a prosperous lifestyle from the perspective of the Qur'an and Etrat has three dimensions: belief (with the components of belief in God, hereafter, and state orientation), behavior (with the components of paying attention to what is halal and haram, jihad and observing the rights of people) and moral dimension (with the components of individual and social) is formed.

Keywords: lifestyle, blissful, Quran, Etrat (peace be upon him).

مقدمه:

برای تحقق نظام‌های اسلامی می‌بایست متناسب با جهان‌بینی اسلامی برنامه‌ریزی برای اصلاح سبک زندگی کرد. در حقیقت، اصلاح سبک زندگی، مسیر اصلاحات در نظام‌های اجتماعی را ممکن می‌سازد. تبیین و ترویج فرهنگ زندگی، شیوه زیستن و سبک زندگی اسلامی از رسالت‌های مهم حوزه‌های علمیه، مدرسه‌ها و دانشگاه‌ها است. قرآن کریم نیز برای اصلاح سبک زندگی به پیامبران می‌فرماید که اصلاح را از خانواده شروع کنند؛ بنابراین تغییر در سبک زندگی را باید از خود شروع کرده و نخبگان و اندیشمندان باید در صف اول اصلاح قرار گیرند. آنان می‌بایست برای حذف برخی عادات اشتباه که به علت استفاده نادرست از فناوری و سطحی‌نگری افراد و در نتیجه گرایش به رفتارهای غربی شده است، گام بردارند و برای انتقال ارزش سبک اسلامی ایرانی به مردم کشور بکوشند (عسگری و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۸). در شرایطی که متأثر از پدیده بزرگ انقلاب اسلامی تحولات وسیعی در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی، به‌ویژه در جهان اسلام به وجود آمده است، سبک زندگی مسلمانان نیز دست‌خوش تغییرات اساسی قرار گرفته است. این تغییرات در بعد سیاسی و اجتماعی آن به شکل موج بیداری اسلامی، در حال دگرگونی ساختارهای کشورهای اسلامی و بازگشت به هویت اسلامی خود است، البته همواره این خطر وجود دارد که مسیر این تحولات توسط راهزنان فرهنگی و کژاندیشان به‌ظاهر مسلمان بار دیگر تهدید شود. کلام و بیانات رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی) که متأثر از سرچشمه قرآن کریم و اهل‌بیت (ع) است، این دغدغه را این‌گونه تبیین فرمودند: کج‌فهمانی که فریفته یا دست‌نشانده فرهنگ غرب هستند، اسلام را به‌عنوان دین تساهل مطلق ترویج می‌کنند. آنان تحت عنوان روشن‌فکری و تساهل مایل نیستند به هیچ‌کدام از تعهدات و احکام اسلامی عمل کنند. آنان از جهاد، امر به معروف و نهی از منکر، جزای اسلامی، حجاب اسلامی و حکومت اسلامی روی گردان هستند و آن را موجب بد معرفی شدن اسلام نزد اربابان غربی خود می‌دانند. (امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)،

۱۳۶۹) و تعابیر متعددی مانند «شبیه‌خون فرهنگی»، «غارت فرهنگی» و «قتل‌عام فرهنگی» برای تهدیدها سبک زندگی اسلامی سعادت‌آمیز دارند (امام خامنه‌ای، ۱۳۷۱). همچنین رهبر معظم انقلاب (مدظله‌العالی)، در هفتمین سرفصل و توصیه‌های اساسی بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی (۱۳۹۷) به این مهم تأکید داشتند که «تلاش غرب برای ترویج سبک زندگی غربی در ایران به زیان‌های اخلاقی، اقتصادی، دینی و سیاسی منجر شده است که مقابله با آن نیازمند جهاد همه‌جانبه و هوشمندانه است». با عدم ارائه مدلی اسلامی برای سبک زندگی جامعه، زمینه استیلای فرهنگی کفر بر جامعه مهیا می‌شود و استیلای فرهنگی مقدمه سلطه اقتصادی، اخلاقی و سیاسی پر یک ملت است که این برخلاف آیه «الَّذِينَ يَجْعَلُونَ لِلَّهِ الْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (نساء، ۱۴۱) که می‌فرماید: «خداوند هرگز راهی برای سلطه‌ی کفار بر مسلمانان قرار نداده است»، می‌باشد. لذا لازم است این جهاد هوشمندانه و همه‌جانبه، توسط اندیشمندان و پژوهشگران، با استفاده از منابع و معارف اهل‌البیت (ع) و متناسب با شرایط روز با دقت و به‌درستی باز طراحی و به جامعه معرفی شود و با توجه به اینکه گستردگی این تهاجم و استحاله فرهنگی در تمامی زوایا مشهود و مبرهن است، می‌توان مسئله‌های متعددی را در این زمینه مطرح و پژوهش‌ها و تحقیقات متعددی در این زمینه اجرایی کرد. بنابراین این تحقیق درصدد است با پژوهش پیرامون سبک زندگی سعادت‌آمیز از منظر قرآن و عترت (ع) به ارائه سبک زندگی سعادت‌آمیز از منظر قرآن و عترت (علیه‌السلام) پرداخته و از این طریق چگونگی مقابله با تهاجم فرهنگی غرب را در دست‌یابی به سبک زندگی سعادت‌آمیز تشریح کند. بنابراین هدف غایی این مطالعه تعیین ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌های سبک زندگی سعادت‌آمیز از منظر قرآن و عترت (علیه‌السلام) است.

مبانی نظری و ادبیات تحقیق

سبک زندگی، مفهومی است که آدلر^۲ (۱۹۲۹) آن را ابداع کرد ولی پیروان کلاسیک او و دیگران به تفصیل آن پرداخته‌اند. سبک زندگی شیوه‌ای نسبتاً ثابت است

قبیل وبر^۳ (۱۳۷۴)، سلیقه فرد در زمینه آرایش مو و لباس تا سرگرمی و تفریح و ادبیات را لازمه سبک زندگی معرفی می‌کند بعضی از آن‌ها مثل بروس^۴ (۱۳۸۰)، سبک زندگی را فعل‌وانفعال فرد در محیط زندگی می‌داند. اندیشمندانی مانند گیدنز^۵ (۱۳۸۷)، سبک زندگی را از زاویه تلاش فرد برای شناخت مجموعه منظمی از رفتارها و کنش‌های افراد بررسی می‌کند و محققینی مانند بوردیو^۶ (۱۳۹۰)، سبک زندگی را فعالیت‌های نظام‌مند ناشی از ذوق و سلیقه افراد معرفی می‌کنند.

سبک زندگی

سبک‌های زندگی مجموعه‌ای از طرز تلقی‌ها، ارزش‌ها، شیوه‌های رفتار، حالت‌ها و سلیقه‌ها در هر چیزی را در برمی‌گیرد و می‌تواند اجزای رفتار شخصی او باشد یا نباشد، زیرا بیش‌تر مردم معتقدند که باید سبک زندگی‌شان را آزادانه انتخاب کنند، اما این انتخاب آزاد بدون داشتن جهان‌بینی توحیدی، انسان متزلزلی خواهد ساخت که تمایلاتش هر روز او را به یک‌طرف خواهد کشاند. در نتیجه آرامش در زندگی را تجربه نخواهد کرد. در واقع سبک زندگی، شیوه‌ها و روش‌هایی است که هر مکتب به پیروان خود ارائه می‌دهد تا آن‌ها با توجه به قوانین و راهکارها، مسیر زندگی خود را بیمایند. این شیوه‌ها، نحوه ارتباط شخص با معبود، ارتباط شخص با خود و ارتباط شخص با دیگران را شامل می‌شود (شهرکی و حسینی، ۱۴۰۲: ۳۲). سبک زندگی هر فرد در جامعه، از نوع باورها و ارزش‌های حاکم بر آن فرد و جامعه تأثیر پذیرفته است. بنابراین توجه به جهان‌بینی مادی و ارزش‌های دنیوی، سبک زندگی خاصی را پدید می‌آورد؛ که در تضاد با جهان‌بینی الهی و ارزش‌های کمال‌گرایانه و سعادت‌محورانه است. بنابراین اصول و ساختارهای اولیه دینی بر فرهنگ جهان‌بینی معتدل بر پایه ارزش‌های دنیایی و دنیوی، تمرکز کرده است. بر همین اساس، آداب

که فرد اهداف خود را به آن طریق دنبال می‌کند؛ یعنی راهی است برای رسیدن به اهداف؛ این شیوه‌ها، حاصل زندگی دوران کودکی فرد است، به سخن دیگر، سبک زندگی، بعد عینی و کمیت‌پذیر شخصیت افراد است. به همین دلیل، نظریه سبک زندگی آدلر، نظریه شخصیت او نیز محسوب می‌شود (فاضل قانع، ۱۳۹۱: ۲۳). شیوه زندگی یا سبک زیستن که منعکس‌کننده گرایش‌ها و ارزش‌های یک فرد یا گروه است، عادات، نگرش‌ها، سلیقه‌ها، معیارهای اخلاقی، سطح اقتصادی و... که با هم طرز زندگی کردن فرد یا گروهی را می‌سازد. این تعریف همان معنای اصطلاحی است که امروزه در ادبیات علوم انسانی و اجتماعی رواج یافته است. تعریفی که از سبک زندگی ارائه می‌شود برحسب نگاهی که به انسان وجود دارد، متفاوت خواهد بود و نوع نگاه به انسان نیز خود در درجه اول منبعث از نوع نگاه و جهان‌بینی است که مکتب و آیین مسلط در جامعه ارائه می‌دهد و در درجه دوم، ناشی از شناختی است که خود انسان از کارکردها، ویژگی، شاخص‌ها، فلسفه (وجودی) و اهداف خویش از مبحث سبک زندگی انتظار دارد؛ بنابراین سبک زندگی شامل نظام ارتباطی، نظام معیشتی، تفریح و شیوه‌های گذران اوقات فراغت، الگوی خرید و مصرف، توجه به مد، جلوه‌های عینی‌شان و منزلت، استفاده از محصولات تکنولوژیک، نقاط تمرکز علاقه‌مندی در فرهنگ مانند دین، خانواده و میهن است (مهدوی‌کنی، ۱۳۸۷: ۸۳). سبک زندگی الگویی برآمده از ارزش‌ها و باورهای مشترک یک گروه یا جامعه است و به تناسب تمایز فرهنگ‌ها و باورها از همدیگر بازشناسی می‌شوند به طوری که می‌شود الگوهای فرهنگی، اجتماعی و سیاسی و... را برآمده از باورها و اعتقادهای جوامع دانست. جهان‌بینی‌های متفاوت باعث سبک زندگی‌های متمایز می‌شود بنابراین در یک نگاه کلی می‌شود زاویه ورود به سبک زندگی را از دیدگاه اندیشمندان به صورت‌های مختلفی بیان کرد. به طوری که افرادی از

3. Veber

4. Bruce

5. Hyddens

6. Bourdieu

یا «بخش واقعی و نرم‌افزاری تمدن» در واقع جامع‌ترین و عاقلانه‌ترین بیانی است که اهمیت این واقعیت را در زندگی بشر به‌وضوح نشان می‌دهد (عسگری و همکاران، ۱۴۰۰: ۲۲).

سبک زندگی از دیدگاه اسلام

سبک زندگی قرآنی از آنجایی که سبکی آگاهانه است ریشه در معنایی دارد که انسان مؤمن از زندگی خویش و البته تأمل در قرآن و روایات به‌دقت می‌آورد که نهایتاً به تأمل در خلقت و آفرینش خداوند می‌شود و این همان عنصر عبودیت است. سبک زندگی قرآنی علاوه بر مسئله عبودیت مبتنی بر شناخت وی از جهان هستی، واقعیت و تعریف انسان است. این روش زندگی مؤلفه‌هایی دارد که متفاوت از دیگر سبک‌های زندگی است و بر روی ارتباط چهارگانه؛ انسان با خودش، انسان با انسان‌های دیگر، انسان با طبیعت و انسان با خداوند چیده شده است (حسینی و برزگرزاد، ۱۴۰۰: ۶۵). سبک زندگی از دیدگاه اسلام به مجموعه‌ای از موضوع‌های مورد قبول اسلام در عرصه زندگی فردی و اجتماعی اشاره دارد. بنابراین زندگی مسلمانان در این دنیا باید مبتنی بر روحی و آموزه‌های دینی باشد تا اینکه انسان بر اساس رهنمودهای قرآن و فرمایش‌های معصومین (علیهم‌السلام) سبک زندگی آرمانی از این دو منبع ارزشمند (کتاب و سنت) اتخاذ کرده و به آن عمل کنند و به حیات طیبه نائل آید (مختاری اردستانی، ۱۴۰۱: ۴۹). سبک زندگی در مکتب اسلام که برگرفته از آیات و روایت است، بر سه محور اعتقادی، اخلاقی و احکام عملی و عبادی استوار می‌باشد و از چهار ساحت فردی، خانوادگی، اجتماعی و مدیریتی مطرح شده است که در هر چهار ساحت نیز مباحث احکام، اخلاق و اصول اعتقادی قابل ذکر و تبیین است. در ساحت فردی نیز باید از خدامحوری، معادباوری، ولایت‌محوری، تقوامحوری، صداقت‌گرایی، خویش‌داری، بندگی خالصانه، رعایت پوشش، میانه‌روی، اسراف‌ستیزی، ساده‌زیستی و دنیاگریزی بحث شود. در ساحت خانوادگی باید از خدامحوری، معادباوری، ولایت‌محوری، تقوامحوری، صداقت‌گرایی، بندگی خالصانه، میانه‌روی، اسراف‌ستیزی، ساده‌زیستی، عدالت‌محوری، خانواده دوستی، ایثارگری، فروتنی، دنیاگریزی و

و دستورالعمل‌های خاصی برای همه ابعاد زندگی معرفی شده است. به‌عنوان مثال، دستورالعمل‌های اخلاقی، حقوقی و فقهی دین، به دنبال ارائه الگویی از زیست دینی و خداپسندانه است؛ که به‌واسطه آن دستورالعمل‌هایی در حوزه پوشش، خوراک، رفتار با خانواده، رفتار با آحاد جامعه و همچنین تعاملات و ارتباطات در دین مطرح شده است که همگی برا ساختن سبک زندگی دنیایی مبتنی بر آموزه‌های دینی است (باقری، ۱۳۹۸: ۲۴). سبک زندگی یکی از مهم‌ترین مباحثی است که همه ابعاد زندگی انسان را در بعد اجتماعی و فردی تحت تأثیر قرار می‌دهد و می‌توان یادآور شد که سبک زندگی همان راه و روش زندگی است که انسان با بهره‌گیری از آن می‌تواند به هر آنچه می‌خواهد دست یابد که مهم‌ترین آن همان دستیابی به سعادت و عاقبت‌به‌خیری می‌باشد (جغتایی و خاکپور، ۱۳۹۷: ۴۶).

سبک زندگی از دیدگاه غرب

توسعه ارتباطات، باعث دگرگونی مرزهای فرهنگی در مناطق مختلف دنیا شده است و این انتقال فرهنگ، سبک زندگی جامعه را تحت تأثیر قرار داده و موجب اختلاط فرهنگ‌های مختلف با یکدیگر شده است. با توجه به اینکه دنیای غرب در جریان اجرای زندگانی مدرن پیش‌قدم بوده است، سبک زندگی غربی بر دیگر سبک‌های زندگی، حاکمیت نسبی ایجاد کرده است و تبع آن فرهنگ و سبک زندگی غربی، بر نوع زندگی آحاد جامعه اسلامی نیز تأثیر گذاشته است که نمونه بارز این تقلید از فرهنگ غرب را می‌توان در نوع پوشش، روابط خانوادگی متزلزل، نادیده گرفته شدن مرزهای اخلاقی در تعاملات و ارتباطات و همچنین کم‌رنگ شدن ارزش‌های دینی به‌خوبی مشاهده کرد که از مصادیق بارز پررنگ شدن سبک زندگی غربی بر روش زندگی دنیایی است (علم‌الهدی، ۱۳۹۸: ۴۷). مفهوم سبک زندگی در تمدن غرب به این دلیل مبتدل شده است که اغلب در چارچوب نوعی مصرف‌گرایی سطحی نشان داده می‌شود. سبک زندگی در این معنا با نوعی تجمل همراه است که عمدتاً مبتنی در مصرف کالا و مد است؛ اما سبک زندگی در دیدگاه قرآنی به این حقیقت اساسی اشاره دارد که سبک زندگی به‌مثابه محتوا و روح عینیت یافته فرهنگ و تمدن تلقی می‌شود؛ بنابراین «واقعیت برتر»

و نبوی، ۱۴۰۱: ۷۸). انسان، نیازها و ابعاد وجودی گسترده‌ای دارد و دارای فطرت سعادت‌جو، کمال‌خواه و منفعت‌طلب است. قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید: «لَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ» (تین، ۴) ما انسان را در نیکوترین صورت و نظام آفریده‌ایم، شاهکار آفرینش است که بعد از خلقت او فرمود: «فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ» (مؤمنون، ۱۴) بزرگ است خدایی که بهترین خالق است. اشرف مخلوقات است چون خلیفه‌الله بوده و دومین جایگاه را در عالم داراست. از آنجایی که انسان جانشین خداوند حکیم و مدبر در زمین است، پس از خلق سرشت آدمی، خداوند با بیان «وَوَفَّخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ» (حجر، ۲۹) چون از روح خود در او دمیدم پس بر او سجده کنید، جایگاه والای او را برای ملائکه بازگو کرده است؛ اما در برخی آیات دیگر، با لحن متفاوت که نشانه شدت خشم از انسان است، این‌گونه سخن می‌گوید «قَتَلَ الْإِنْسَانَ مَا أَكْفَرَهُ» (عبس، ۱۷) مرگ بر انسان چقدر کفران‌کننده است و او را تهدید به عذاب می‌کند که فرمود: «ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ» (تین، ۵) سپس او را به پائین‌ترین دره‌های جهنم روانه می‌کنیم. در آیات دیگر خدا مقام انسان را تا پائین‌تر از جایگاه حیوانات تنزل داده و از او به «كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ» (اعراف، ۱۷۹) یاد می‌کند و به‌عنوان بی‌مقدارترین جنیدگان معرفی می‌نماید: «إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الصَّمَّ الْبَكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ» (انفال، ۲۲) همانا بدترین جنیدگان نزد خدا کر و لالانی هستند که تعقل نمی‌کنند. علت این دوگانگی و تفاوت، به انتخاب راه و روش زندگی انسان برمی‌گردد، انسان برای سیر تکاملی خود و رسیدن به سعادت به نقشه راه و الگوهای عینی که مظهر کمال و سعادت باشند، نیاز دارد. خداوند بر اساس قاعده لطف، این دو نیاز را با استعانت از کتاب‌های آسمانی و بیانات پیامبران و امامان معصوم (ع) برطرف کرده است؛ اما از آن جهت که انسان موجودی مختار است، ممکن است با انتخاب الگو و سبک‌های متنوعی از زندگی، جایگاه‌های متفاوتی کسب کرده است. ساده‌زیستی یکی از جلوه‌های زهد است و تجمل‌گرایی و تشریفات از عوامل مهم بازدارندگی و رشد و تعالی انسان است. اسلام خواهان آن است که جامعه از صدر تا ذیل، ساده‌زیستی را سیره عملی خود قرار دهند. یکی از صفات

قانون‌مداری سخن گفت. در ساحت اجتماعی نیز باید از خدامحوری، معادباوری، عدالت‌محوری، ولایت‌محوری، تقوامحوری، صداقت‌گرایی، بندگی‌خالصانه، میانه‌روی، اسراف‌ستیزی، ایثارگری، فروتنی، ساده‌زیستی، دنیاگریزی، قانون‌مداری و انضباط اجتماعی صحبت کرد و در ساحت مدیریتی باید از خدامحوری، معادباوری، عدالت‌محوری، ولایت‌مداری، تقوامحوری، صداقت‌گرایی، ایثارگری، فروتنی، بندگی‌خالصانه، اسراف‌ستیزی، ساده‌زیستی، دنیاگریزی، قانون‌مداری و انضباط اجتماعی سخن گفت (شیرازی، ۱۴۰۲: ۸۲). خداوند متعال در قرآن کریم، علاوه بر ارائه سبک زندگی اسلامی به‌عنوان یگانه سبک برتر و مورد تأیید و توصیه خود به انسان؛ علل و منشأ گرایش برخی انسان‌ها به سایر سبک‌های زندگی را بیان کرده است تا انسان، آگاه به علل و عواملی شود که او و جوامع انسانی را به سبک خاصی از زندگی، سوق داده یا از انتخاب و پیمودن سبک برتر، واداشته است. دین اسلام؛ سبک و شیوه‌ای از زندگی است که منشأ خداوندی دارد و علل پیدایش یا شیوع سبک‌هایی از زندگی که بدون استمداد از وحی و تسلیم شدن مطلق به توصیه‌های خداوند متعال، ترسیم یا پویا می‌شوند؛ انقطاع از خداوند و گرایش به غیر او می‌باشد. جهل و نادانی، تقلید و ایستایی، سفاهت و بی‌عقلی، کبر و نخوت، تکذیب و رویگردانی، بهانه‌گیری و توقع، هواپرستی و دنیاگرایی، غفلت و فراموشی، اغواء و فریب شیطان، حسادت و زیاده‌خواهی، از جمله علل و عوامل محروم ماندن از دین الهی و گرایش به سایر سبک‌های زندگی است (رسا و فراهانی، ۱۴۰۰: ۳۳). یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های فکری مقام معظم رهبری، به‌عنوان حاکم اسلامی و ولی فقیه، بحث سبک زندگی است که در بیانات مختلف ایشان، بر اهمیت این موضوع تأکید بسیاری نموده‌اند. رویکرد رهبر فرزانه انقلاب درباره مقوله سبک زندگی، بر دو پایه رویکرد «نگرشی» و «رفتاری» استوار است. مقام معظم رهبری (مدظله العالی) معتقدند که باید مبنا و اساس سبک زندگی، برگرفته از آموزه‌های قرآنی باشد و برای اینکه سبک زندگی از مرحله نظری به مرحله عملی برسد، لازم است دو مسئله «تبیین درست سبک زندگی» و «پرهیز از تقلید و الگوسازی ناصحیح» را مدنظر قرار داد (قاسمی

عَظِيمًا» (احزاب، ۷۱)، کسی که خدا و رسولش را اطاعت کند پس به تحقیق به رستگاری بزرگی دست یافته است. توکل و استعانت از خداوند انسان سراسر فقر و نیاز است و به علت این که موجودی «ضعیف» است قادر به برآوردن نیازها و رفع حاجات خود نیست، اما اهل ایمان با «توکل» ضعف خود را پوشانده و خود را تحت الحمایه خداوند قادر قرار می دهند، صفت توکل از برجسته ترین صفات اهل ایمان است که در قرآن و سنت مورد توجه فراوان قرار گرفته است، این صفت گویای رابطه عمیق مؤمن با خداوند و ثمره توحید افعالی است، مؤمنی که همه کاره عالم را خدا می داند و معتقدند که «إِنَّ الْأَمْرَ كُلَّهُ لِلَّهِ» (آل عمران، ۱۵۴) به درستی که همه کارها دست خداست به همین جهت به او تکیه کرده و برای رفع حاجات خویش بر او توکل می کنند. توکل کردن بر خدا مفهومی جز این ندارد که انسان در برابر مشکلات و حوادث زندگی، دشمنی ها و سرسختی های مخالفان و پیچیدگی ها و بن بست هایی که در مسیر خود به سوی هدف دارد خدا را وکیل خود قرار داده و بر او تکیه کند، چون او همه شرایط یک وکیل را در حد اعلی دارد، در وکالت علم و آگاهی برای وکیل لازم است که خدا عالم است: «أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ» قدرت لازم است که «أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ» امانت داری لازم است و خدا چون عادل است امین هم هست و بالاخره چون «رِءُوفٌ بِالْعِبَادِ» است و ترجم بر بندگان را هم بر خود واجب کرده است «كَتَبَ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ» در اوج دلسوزی و لطف بر بندگان صالح خویش است، بنابراین کسی جز او قابلیت تکیه کردن را ندارد، بنابراین در سوره انفال آن گاه که به شمارش اوصاف مؤمنان می پردازد در سومین صفت می فرماید: «وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ» (انفال، ۲)، تنها بر پروردگارشان تکیه و توکل می کنند. توکل یاس و ناامیدی را در انسان نابود و روح امید و حرکت را به جوش می آورد و به متوکل شخصیتی تازه می بخشد که در تمام اعمال و دوران زندگی او تأثیر می گذارد و به او آرامش و اطمینانی کامل می دهد که سبب می شود قاطعانه به سمت اهداف والای خویش حرکت کند (تفسیر نمونه، ج ۲۴: ۲۳۹). تفویض یکی از ارکان ایمان است که امام علی (علیه السلام) به آن اشاره کرده است آن حضرت می فرماید: ایمان دارای

بارزی که برای اهل ایمان و متقین بیان شده است این است که: «الْمُؤْمِنُ حَسَنُ الْمَعُونَةِ قَلِيلُ الْمُتَوَكِّلِ»، مؤمن خوب کمک می کند و کم هزینه است. البته سادگی فقط به استفاده از امکانات خلاصه نمی شود، در پوشش و تغذیه هم باید مورد توجه قرار گیرد. یکی از آسیب های مهم برای همگان، اسراف و زیاده روی در مصرف و نیز نابجا مصرف کردن است، اسلام با انواع اسراف ها و تبذیرها مخالف بوده و در قرآن و روایات به عنوان یک اصل ضد ارزشی مورد توجه قرار گرفته است. قرآن می فرماید: «وَلَا تَبْذِرْ تَبْذِيرًا * إِنَّ الْمُبْذِرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيَاطِينِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا» (اسراء، ۲۶-۲۷)، و هرگز اسراف و تبذیر مکن چرا که تبذیرکنندگان برادران شیاطین اند و شیطان در برابر پروردگارش بسیار ناسپاس بود؛ و نیز می فرماید: «وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ» (اعراف، ۳۱) و بخورید و بیاشامید ولی اسراف نکنید که خداوند مسرفان را دوست نمی دارد.

ولایت پذیری شرط ثمردهی عبودیت عبادت ها مانند روزه، زکات، حج، جهاد و یا هر عبادت دیگری بدون اتکا به ولی الله و حجت خدا مردود است. به همین جهت وقتی امام باقر (علیه السلام) فرمودند: اسلام بر پنج اصل نماز، زکات، روزه، حج و ولایت استوار است، «زراره» پرسید: کدام افضل است؟ حضرت فرمود: «ولایت» کلید و راهنما است. اگر کسی همه سال را روزه بگیرد، هرساله به حج رود، همه شب را تهجد کند و همه اموال خود را صدقه دهد، اما ولایت ولی الله را نداشته باشد از اهل ایمان نیست. حدیث سلسله الذهب امام رضا (ع) گواه دیگری به بی ثمر بودن «عبادت» بدون «ولایت» است. امام رضا (علیه السلام) می فرمایند: «كَلِمَةٌ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ حِصْنِي فَمَنْ دَخَلَ حِصْنِي آمِنَ مِنْ عَذَابِي» کلمه لا اله الا الله قلعه من است هر کس وارد این قلعه شود از عذاب من در امان است شتر حرکت کرد امام بار دیگر سر خود را از کجا بیرون آورد و فرمود: ورود به قلعه شرطی دارد و آن پذیرش ولایت ما است (بحار الانوار، ج ۳: ۷). قرآن هم می فرماید: «مَنْ يُطِيعِ الرَّسُولَ فَقَدْ أَطَاعَ اللَّهَ» (نساء، ۸)، کسی که رسول الله را اطاعت کند پس به تحقیق خدا را عبادت کرده است که اطاعت از رسول الله به خاطر داشتن مقام ولایت شرط عبادت مثمر ثمر است؛ و یا اینکه «مَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا

سبک‌های رفتاری

علاوه بر تفاوت توانمندی‌ها در کیفیت روابط، به‌طور کلی می‌توان ارتباطات اجتماعی را به دو بخش مطلوب و نامطلوب تقسیم کرد که منشأ این دوگانگی به دو عامل درونی برمی‌گردد یکی عامل «عقل» و دیگری «هواهای نفسانی» است که همین دو عامل در انتخاب‌گری انسان هم تأثیر می‌گذارد. انسان عاقل منطقی‌تر حرکت می‌کند محاسبه‌گر و آینده‌نگر است و اگر این آینده‌نگری با پشتوانه وحی نیز همراه شود زمینه آخرت‌گرایی به وجود می‌آورد و برعکس انسان هوا محور به وضعیت موجود خود توجه دارد و اگر هم آینده‌نگری کند آینده وی چند روز جلوتر از امروز است که روحیه دنیاطلبی از همین جا نشئت می‌گیرد و فرمودند: «زَيْنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْخَرْثِ ذَلِكَ مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَاللَّهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَآبِ» (آل عمران، ۱۴) دوست داری خواسته‌ها، از زنان و فرزندان و گنجینه‌های زر و سیم و رمه‌های اسب با نشان (داغ خانوادگی) و چهارپایان و کشت و زرع، در نظر مردم زیبا و فریبنده جلوه‌گر شده است. این‌ها کالای {بی‌ارزش} زندگی دنیاست و {اما} خدا {در سوی دیگر است} و سرانجام نیک نزد او است، انسان عاقل ثمره آن سوی انتخاب را می‌نگرد و برای ثمره برتر در تعارض‌ها نتیجه‌های اخروی را ترجیح می‌دهد چون بر اساس آموزه‌های وحیانی سعادت خود را در آنجا می‌بیند (همان، ۱۴۸). تذکر این نکته لازم است که روابط مطلوب، روابطی است که بر اساس قرآن و سیره اهل‌بیت (علیه‌السلام) شکل بگیرد و سعادت انسان فقط در گرو چنین اقدامی است، خداوند با علم به تمام زوایای وجودی انسان دست او را گرفته و گام‌به‌گام او را از پیچ‌وخم وجودی‌اش عبور می‌دهد، چون انسان خواهان عزت است و می‌خواهد با آبرو زندگی کند و مورد احترام دیگران باشد. قرآن به او می‌گوید: اگر عزت می‌خواهی راه انحصاری آن بندگی است و این خواسته با گناه و ظلم دست‌نیافتنی خواهد بود چون از یک‌سو می‌فرماید: «مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا» (فاطر، ۱۰) کسی که خواهان عزت است {بُذاند} تمام عزت از آن خداست و از طرفی کسانی را که از راه گناه دنبال عزت می‌روند سرزنش می‌کند و می‌فرماید: «وَإِذَا قِيلَ

چهار رکن است که عبارت‌اند از توکل، تفویض، رضا و تسلیم همان‌طور که قبلاً گفته شد «توکل» ثمره توحید افعالی است و در تفویض فرد معرفت او نسبت به توحید افعالی عمق بیشتری یافته است تا آن‌جا که هیچ‌گونه اظهارنظری از خود ندارد همان مقامی که ابراهیم (علیه‌السلام) به آن دست یافته بود، زمانی که آن حضرت را با منجنیق به سوی آتش پرتاب کردند جبرئیل (علیه‌السلام) نزد او حاضر شد، پرسید: می‌خواهی کمکت کنم؟ گفت: تو نه، جبرئیل گفت: پس به خدا بگو. ابراهیم (علیه‌السلام) در جواب فرمود: «كَفَى بِنَفْسِي عِلْمُهُ بِحَالِي» همین که او می‌داند من در چه وضعیتی هستم کفایت می‌کند (تفسیر نمونه، ج ۲۴: ۲۳۹).

ایمان به حشر و سبک زندگی

سبک زندگی انسان را جهان‌بینی او تنظیم می‌کند و بایدها و نبایدها برخاسته از جهان‌بینی است، در جهان‌بینی توحیدی معاد جزء لاینفک اعتقادات می‌باشد. در نگاه انسان موحد، معاد لازمه‌ی علم، حکمت و عدالت خداوندی است و بدون آن آفرینش عبث خواهد بود و خداوند کار عبث را از خود نفی می‌کند. «أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنْتُمْ عَلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ» (نور، ۳۱) گمان می‌کنید شما بیهوده خلق کرده‌ایم و به‌سوی ما برگشت ندارید. آیا رجعت انسان در قیامت بسیار زیاد است از جمله این که فرمودند: «مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ وَفِيهَا نُعِيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً أُخْرَى» (نحل، ۹۳) از زمین شما را خلق کردیم و به آن برمی‌گردانیم و بار دیگر شما را از آن خارج می‌نمائیم اما مهم آن است که بدانیم فلسفه بعثت مجدد چیست؟ و امروز برای فردا چه باید کرد؟ در برخی از آیات تأکید بر آن است که انسان موجودی مسئول است و باید در محضر خداوند پاسخگوی تمام عملکرد خود باشد، این پاسخگویی در ظرف زمانی قیامت صورت می‌گیرد به همین جهت در یک آیه خطاب به انسان‌ها می‌فرماید: «وَلْتَسْتَلْنَ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ» (نحل، ۹۳) حتماً باید پاسخگوی عملکرد خود باشید، در آیه دیگر خطاب به پیامبر (صلی‌الله‌علیه و آله) به ربوبیت خود قسم خورده و می‌فرماید: «فَوَرَبِّكَ لَنَسْأَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ» (حجر، ۹۲) قسم به پروردگارت هرآینه از همه درباره آنچه عمل کرده‌اند سؤال خواهیم کرد.

بنابراین یکی از تکالیف هر مسلمانی شناخت حقوق دیگران ادای حق است. عدالت اصلی اساسی است فلسفه بعثت انبیاء و کتب آسمانی و راز مبارزه انبیاء است، آنان با طاغوت‌ها جنگیدند تا عدالت اجتماعی را حاکم کنند. «لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ» (حدید، ۲۵). ما رسولان خود را با دلایل روشن فرستادیم و با آن‌ها کتاب و میزان (معیار شناسایی حق و باطل) نازل کردیم تا مردم قیام به عدالت کنند. برای عدالت تعریف‌های متعددی شده است اما زیباترین، جامع‌ترین و کوتاه‌ترین تعریف آن است که علی (علیه‌السلام) بیان فرمودند: «الْعَدْلُ يَضَعُ الْأُمُورَ مَوَاضِعَهَا» (نهج‌البلاغه، حکمت ۴۳۷). عدل هر چیزی را در جای و محل خود قرار می‌دهد.

توجه به حلال و حرام

حیاء یکی از خصوصیات اخلاقی ویژه انسان است، لغت‌شناسان آن را به خجالت کشیدن، شرم و آزر معنی کرده‌اند و در روایات به دو بخش ممدوح و مذموم تقسیم شده است. پیامبر (صلی‌الله‌علیه‌وآله) فرمودند: «الْحَيَاءُ حَيَاءٌ إِنْ حَيَاءٌ عَقْلٌ وَ حَيَاءٌ حُمْقٌ فَحَيَاءُ الْعَقْلِ هُوَ الْعِلْمُ وَ حَيَاءُ الْحُمْقِ هُوَ الْجَهْلُ» (کافی، ج ۲، ۱۰۶) حیاء بر دو قسم است یکی حیاء عقلانی که ناشی از علم است و دیگری حیاء احمقانه که نشانه جهل است. حیاء مذموم از حقارت و خودکم‌بینی سرچشمه می‌گیرد که یا ریشه در تربیت خانوادگی دارد و کودک از دوران طفولیت و کودکی مورد تحقیر خانواده قرار گرفته است و یا ثمره وراثت است در حالی که حیاء ممدوح ثمره کرامت نفس و سجایای عالی اخلاقی است و تا آن‌جا اهمیت دارد که فرمودند: «مَنْ لَاحْيَاءَ لَهُ لَا دِينَ لَهُ» (مصباح‌الشریعه، ۲۷۷). دین ندارد کسی که حیاء ندارد، یعنی حیاء ممدوح جزء ملاک‌های دینداری است همان‌گونه که صداقت و امانت‌داری و وفای عهد جزء ملاک‌ها شمرده شده است (کودک از نظر وراثت و تربیت، ج ۲، ۳۱۵). کسب حرام و تهیه لقمه از حرام پیروی از شیطان و گام اول سقوط است که فرمودند: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْأَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُواتِ الشَّيْطَانِ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ» (بقره، ۱۶۸) ای مردم! از آنچه در زمین است، حلال و پاکیزه بخورید! و از گام‌های شیطان، پیروی نکنید! چه اینکه او، دشمن آشکار شماست! مال حرام

لَهُ اتَّقِ اللَّهَ أَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْإِثْمِ» (بقره، ۲۰۶) و هنگامی که به آنان گفته می‌شود از خدا بترسید لجاجت و تعصب آن‌ها را به گناه می‌کشاند؛ و می‌خواهند از طریق نافرمانی خداوند به عزت برسند، که این همان جنبه منفی در روابط اجتماعی است. اسلام خواهان آن است که در جامعه انسانی عاطفه حاکم باشد به همین جهت خداوند از قرار دادن مودت در نهاد انسان‌ها به‌عنوان آیت الهی یاد می‌کند. «وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَحِبُّوا بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَ رَحْمَةً» (روم، ۳۱). از آیات الهی این است که از جنس خود شما برایشان همسرانی آفرید و بین شما مودت و رحمت قرار داد که در روایات اهل بیت (علیه‌السلام) توجه خاصی به اصل «محبت» صورت گرفته است. پیامبر (ص) فرمودند: «رَأْسُ الْعَقْلِ بَعْدَ الْإِيمَانِ بِاللَّهِ التَّوَدُّدُ إِلَى النَّاسِ» (عیون اخبار الرضا (علیه‌السلام)، ج ۲، ۳۵). سر عقل بعد از ایمان به خدا دوستی کردن با مردم است. از امام صادق (ع) هم سؤال شد: «الْحُبُّ وَ الْبُغْضُ، أَمِنْ الْإِيمَانِ؟ قَالَ (علیه‌السلام): هَلِ الْإِيمَانُ إِلَّا الْحُبُّ وَ الْبُغْضُ» (محاسن، ج ۲، ۲۶۲). آیا مهرورزی از ایمان است؟ امام (علیه‌السلام) فرمودند: آیا ایمان چیزی جز مهرورزی است؟ امام باقر (علیه‌السلام) هم ایمان را در دو کلمه «حب» و «بغض» خلاصه کرده و می‌فرمایند: «الایمان حب و بغض» (تحف العقول، کلمات امام باقر (علیه‌السلام)) ایمان دو کلمه است حب و بغض و این همان «تولی» و «تبری» است که پیامبر گرامی (ص) از آن به‌عنوان محکم‌ترین ریسمان دین یاد کردند.

در فرهنگ دینی اهل ایمان نسبت به یکدیگر حقوق متقابل دارند و از افتخارات ما این است که امام سجاد (ع) در ۱۴۰۰ سال قبل رساله حقوق با آن ابعاد گسترده را تبیین فرمودند و در منابع روایی ما باب مستقلی تحت عنوان «حقوق الاخوان» گشوده‌اند که متأسفانه علیرغم همه تأکیداتی که بر آن شده در جامعه کنونی مورد غفلت قرار گرفته است. امام صادق (علیه‌السلام) در بیان اهمیت رعایت حقوق برادران دینی می‌فرمایند: «مَا عُبِدَ اللَّهُ بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنْ آدَاءِ حَقِّ الْمُؤْمِنِ» (کافی، ج ۲، ۱۷۰). خداوند به چیزی برتر از ادای حقوق مؤمن عبادت نشود و در کلام دیگری ادای حقوق برادران دینی را شریف‌ترین اعمال اهل تقوی معرفی کرده‌اند. (جامع-الاخبار، ۱۱۱).

وَالْبَعْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدَهُ» (همان) همانا ما بیزاریم از شما و از آنچه غیر از خدا می‌پرستید، ما به شما کفر می‌ورزیم و بین شما تا زمانی که ایمان به وحدانیت خدا نیاورید دشمنی و بغض حاکم است.

خداوند از پیامبر اسلام (ص) هم می‌خواهد همین موضع سرسختانه را در برابر کفار اعلام کند و سوره «کافرون» برائت‌نامه پیامبر گرامی (علیه‌السلام) از کفار است و در آیه دیگری پیامبر (ص) تهدید می‌شود که اگر کوچک‌ترین تمایلی به سازش نشان دهی «إِذَا لَأَذْفَنَّاكَ ضَعْفَ الْحَيَاةِ وَضَعْفَ الْمَمَاتِ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصِيرًا» (اسراء، ۷۰) اگر چنین می‌کردی (و کمی تمایل به دشمن پیدا می‌کردی) دو برابر مجازات (مشرکان را) در حیات دنیا و در آخرت به تو می‌چشاندیم، پس در برابر ما یآوری نمی‌یافتی، البته روشن است پیامبری که دارای مقام عصمت است تمایل به باطل نمی‌کند و این تهدید متوجه امت و کارگزاران جامعه اسلامی است. همه باید بدانند خداوند تمایلی به جبهه و جریان باطل ندارد، دولت و ملت مسلمان هم باید چنین باشند. بنابراین خدا مؤمنان را از هر آنچه به ذلت آن‌ها منجر شود، نهی کرده است. یکی از عوامل ذلت «تن به سلطه کافر دادن» است که خداوند با تأکید آن را نفی کرده و می‌فرماید: «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» (نساء، ۱۴۱) خداوند هرگز کافران را بر اهل ایمان تسلطی نداده است، فقهاء با استدلال به همین آیه انعقاد هرگونه پیمان سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی را که سبب سلطه کافران بر مسلمانان گردد نامشروع می‌دانند (مسالك الافهام، ج ۳، ۵۳).

صداقت اشرف فضایل اخلاق است همان‌گونه که دروغ کلید همه رذایل است. صداقت مهم‌ترین عامل در تقرب انسان به پیامبر گرامی است که خود آن حضرت فرمودند: «أَقْرَبُكُمْ مِنِّي غَدَا فِي الْمَوْقِفِ أَصْدَقُكُمْ فِي الْحَدِيثِ» (بحار، ج ۷۷، ۶۷). نزدیک‌ترین شما به من در فردای قیامت صادق‌ترین شما در گفتار است، که علی (علیه‌السلام) در دو کلام به این‌ها اشاره می‌کند فرمودند: «الصدقُ اقْوَى دَعَائِمِ الْإِيمَانِ» (غررالحکم، کلمه صدق) و در جواب سؤالی که پرسیدند: بزرگوارترین انسان‌ها کیست؟ فرمودند: «مَنْ صَدَقَ فِي الْمَوَاطِنِ» (بحارالانوار، ج ۷۱، ۹). کسی که در هر حال راستگویی را پیشه خود

سبب می‌شود خداوند در قیامت همه اعمال صالح را بر باد دهد، ابن‌ابی‌عمیر که از یاران امام صادق (علیه‌السلام) است می‌گوید: از امام (علیه‌السلام) درباره آیه «وَقَدَّمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا» (فرقان، ۲۳) و ما به سراغ اعمالی که انجام داده‌اند می‌رویم و همه را همچون ذرات غبار پراکنده در هوا قرار می‌دهیم! سؤال کردم چرا خداوند با گروهی چنین می‌کند فرمودند: «إِذَا عَرَّضَ لَهُمُ الْحَرَامَ لَمْ يَدْعُوهُ» (کافی، ج ۲، ۸۱) چون وقتی حرام به دست آنان می‌رسید از آن دوری نمی‌کردند. همچنین مال حرام سبب حبیط اعمال می‌شود (مستدرک الوسائل، ج ۱۱، ۶۳). و حسرت قیامت را به دنبال دارد، یکی از نامه‌های قیامت، «یوم الحسره» می‌باشد که فرمودند: «وَأُنذِرُهُمْ يَوْمَ الْحَسْرَةِ» (مریم، ۳۹). بترسان ایشان را از روز حسرت، یکی از حسرت‌های بزرگ این است روز قیامت که روز تجسم اعمال است انسان حسنت خود را ببیند که به علت آفت‌زدگی و عدم مراقبت همه فاسد شده‌اند و نمی‌تواند هیچ بهره‌ای از آن‌ها ببرد.

همچنین خداوند فرمودند: «ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ» بخواهید تا اجابت کنم شما را. اما اجابت شرائطی دارد که یکی از آن‌ها پرهیز از حرام است که پیامبر (ص) فرمودند: اگر کسی یک‌لقمه حرام بخورد چهل روز دعای او مستجاب نمی‌شود. (بحارالانوار، ج ۶۳، ۳۱۴). همچنین پابندی به محرمات، نسل را ضایع و انسان را حق‌گریز و حق‌ستیز می‌کند. امام باقر (ع) فرمودند: «كَسْبُ الْحَرَامِ يَبِينُ فِي الذَّرِيَّةِ»

(محجة البیضاء، ج ۳، ۲۰۶). درآمد حرام در نسل ظهور پیدا می‌کند. این‌ها بخشی از پیامدهای حرام است که برای هشدار کفایت می‌کند اگر گوش شنوا و دل بیداری باشد.

دشمن‌شناسی و ظلم‌ستیزی

قرآن کریم حضرت ابراهیم (ع) را به‌عنوان «أَسْوَأَ حَسَنَةٍ» (ممتحنه، ۴) برای اهل ایمان معرفی می‌کند که در همیشه تاریخ باید به او اقتدا کرد یکی از ویژگی‌های حضرت ابراهیم (ع) سازش‌ناپذیری او در برابر مستکبران است. او در اوج تنهایی و غربت با فریاد بلند در برابر «نمرودیان» اعلام پرائت کرد و گفت: «إِنَّا بَرَاءُ مِنْكُمْ وَ مِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَ بَدَا بَيْنَنَا وَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ»

کند. روایات درباره صداقت در گفتار و آثار و برکات اجتماعی، مادی و معنوی آن آنقدر زیاد است که خود به تنهایی یک فصل بلکه یک کتاب است «امام در خانه اگر کس است یک حرف بس است». مهم آن است که تلاش کنیم صداقت ملکه نفسانی ما شود و همان گونه که پیامبر (صلی الله علیه و آله) در وصیت خود به علی (علیه السلام) فرمودند: «لا تخرجن من فیک کذباً ابداً» هرگز دروغ از دهانت خارج نشود ما هم در هیچ شرایطی دروغ نگوئیم و راست گویی سرلوحه زندگی خویش قرار دهیم.

پیشینه مطالعات انجام شده

صفورایی و اخلاقی (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان بنیادهای نظری سبک زندگی از دیدگاه قرآن کریم، اظهار داشتند، مبانی سبک زندگی از دیدگاه قرآن کریم را می توان در چهار دسته معرفت شناختی، هستی شناختی، انسان شناختی و ارزش شناختی مورد بررسی قرار داد. از بررسی مبانی هستی شناختی و انسان شناختی، جهان بینی توحیدی و از واکاوی مبانی ارزش شناختی، چارچوب نظام ارزشی توحیدی قابل احصاء است. همچنین با تبیین جهان بینی و نظام ارزشی توحیدی، نگرش های سبک زندگی، جهت گرایش ها و استانداردهای انتخاب شکل یافته است که الگوهای رفتاری خاصی ارائه می دهد. مظفری و کوشا (۱۳۹۹)، در پژوهش خود با عنوان سبک زندگی قرآنی و فضای مجازی، خاستگاه غربی آن را در کنار غیرقابل کنترل بودن و ایجاد تضادهای فرهنگی مور توجه قرار داده و بیان داشتند، یکی از الزامات و ضمانت های موفقیت در پیاده سازی سبک زندگی قرآنی سعادت آمیز، روزآمد کردن سبک زندگی قرآنی در تربیت نسل های سوم و چهارم انقلاب اسلامی، ارتقای سواد ارتباطی با ارائه مصادیق ناهنجارهای اجتماعی و اخلاقی در سبک زندگی غربی، تولید و توسعه تولیدهای فرهنگی تحول آفرین با رویکرد رفع شبهات و پرسش های ایجاد شده در ناکارآمدی سبک زندگی دینی و همچنین داشتن رویکرد تهاجمی به سبک های زندگی تبلیغی غربی با ارائه مضرات و عواقب آن با دلایل قرآنی و دینی است. پژوهش رسا و فراهانی (۱۳۹۹)، با تبیین علل تفاوت سبک زندگی اسلامی با سایر سبک های زندگی از دیدگاه قرآن کریم، موانعی را که موجب محرومیت

انسان و جوامع انسانی از انتخاب و پوشش سبک برتر زندگی می شود، گوشزد می کند، که بیان می دارد، علاوه بر معرفی اسلام به عنوان یگانه دین الهی، سبک زندگی اسلامی را به عنوان سبک برتر زندگی، تأیید و توصیه کرده و سایر ادیان و سبک های زندگی را نفی می کند. خدامحوری در برابر انسان مداری، منشأ و علت اصلی تفاوت سبک زندگی انسان مسلمان با سایر افرادی است که به سبک های زندگی غیر اسلامی، گرایش دارند. جهل و نادانی، تقلید و ایستایی، کبر و نخوت، تکذیب و رویگردانی، هواپرستی و دنیاگرایی، غفلت و فراموشی، اغواء و فریب شیطان، حسادت و زیاده خواهی، از جمله علل و عوامل محروم ماندن از دین الهی و گرایش به سایر سبک های زندگی است. غلامزاده و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود با عنوان ویژگی های سعادت از منظر قرآن کریم، بیان داشتند، سبک های رفتاری هنگامی سعادت آمیز تلقی خواهد شد که بتوان آن را در بطن و شاکله الگوهای الهی در نظر گرفت. بنابراین سبک زندگی به عنوان مهم ترین سبک های رفتاری به صورت فطری در وجود آدمی قرار گرفته است اما با توجه به اکتسابی و اختیاری بودن آن، می توان گفت سبک های رفتاری سعادت آمیز تنها در پرتو تأسی از قرآن کریم میسر است که اختصاص به مؤمنان دارد. رحمتی و همکاران (۱۴۰۰)، در پژوهش خود با عنوان سبک زندگی با رویکرد قرآنی، بیان داشتند سبک زندگی قرآنی، در واقع نوع زیستن را به انسان ها معرفی می کند. سبک زندگی قرآنی یعنی زندگی برآمده از آموزه های قرآنی که جامعه را به سمت زیست قرآنی رهنمون می سازد و ریشه در ارزش های الهی دارد. انسان در نگرش قرآنی، موجودی با مأموریت و مسئولیت الهی برای بازسازی و عمران و آبادانی زمین در راستای دست یابی به کمال شایسته و بایسته و وظیفه خطیر خلافت الهی است. حسینی و بزرگرنژاد (۱۴۰۰)، با هدف واکاوی بازدارنده های سبک زندگی اسلامی در قرآن کریم، بی شک یکی از مسائل تأثیرگذار در سرنوشت هر فردی گزینش سبک یا روش زندگی اوست. در دنیای امروز با سبک های زندگی مختلفی روبه رو هستیم که نشان از تفاوت آن ها در نوع اندیشه، باور، دین ... دارد. هر نوع سبک زندگی تمام جنبه های زیستن فرد

مؤلفه‌های ایجابی و عدم اسراف، عدم تجمل‌گرایی، عدم تنوع‌طلبی، نفی نیازهای کاذب و اولویت‌بندی نیازها از جمله مؤلفه‌های سلبی تمدن‌سازی در اصلاح‌الگوی مصرف از دیدگاه ایشان است. در تحقیق‌های گذشته به‌طور فراگیر به همه مؤلفه‌های سبک زندگی پرداخته نشده و الگوی مفهومی از نحوه ارتباط و همچنین تأثیرگذاری و تأثیر آن‌ها بر یکدیگر گزارش نشده است. همچنین اغلب آن‌ها، سبک زندگی را از منظر مصادیق جزئی و برای جامعه هدف محدود مطرح کرده‌اند. بنابراین تحقیق حاضر با عنایت به دغدغه‌های مقام معظم رهبری (مدظله العالی) در خصوص ترویج سبک زندگی اسلامی در سطوح مختلف جامعه اسلامی، بررسی و مطالعه در خصوص تبیین مؤلفه‌ها، شاخص‌ها و اصول سبک زندگی از منظر قرآن کریم و اهل‌بیت (ع) را با بررسی نظریه‌های اندیشمندان اسلامی و غیر اسلامی در مورد سبک زندگی، مورد توجه قرار داده و به تبیین سبک زندگی اسلامی در چهار محور (رابطه فرد با خود، با خدا، با دیگران و با اهل‌بیت)، پرداخته است.

روش اجرای پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، از نظر رویکرد یک مطالعه آمیخته و از نظر نوع روش توصیفی است. جامعه آماری تحقیق در بخش کیفی، بهره‌گیری از مطالعات کتابخانه‌ای مانند آیات و روایات، مقالات پژوهشی و همچنین اسناد مرتبط با آن بوده است و در بخش کمی از دو جامعه آماری خبرگی و کارشناسان بهره‌برداری شده است. رویی محتوایی و ساختار پژوهش بر اساس توافق جمعی میان خبرگان به تعداد ۱۰ به شرح جدول (۱)، انجام شد که در آن هر متخصص اهمیت هر معیار را بر اساس دانش ضمنی، اطلاعات و تجربیات خود مشخص می‌کند. آنگاه با توجه به ارزش متوسط رتبه‌های گروهی به‌دست‌آمده از کارشناسان، غربالگری مؤلفه و شاخص‌های پژوهش محقق شد.

جدول (۱): اطلاعات خبرگان پژوهش

مدرک تحصیلی	فراوانی	سمت	فراوانی	سابقه خدمتی	فراوانی
دکتر	۹	عضو هیئت‌علمی دانشگاه	۶	۲۰-۲۵	۳
کارشناسی ارشد	۱	محقق و تحلیلگر	۴	بیشتر از ۲۵	۷

را در برمی‌گیرد که انتخاب هر نوع سبک زندگی، تأثیر مستقیم بر تعالی و سعادت فرد دارد. حال در بین انواع سبک‌های زندگی و ادیان الهی که در دنیای امروز وجود دارد، می‌توان گفت با توجه به هماهنگی و سازگاری سه بخش مهم عقاید، اخلاق (حیطه فردی و اجتماعی) و احکام در دین اسلام، پیرامون سبک زندگی اسلامی، ضرورت ایجاب می‌کند که آموزش و تربیت نسل مسلمان طبق سبک زندگی ارائه‌شده در قرآن و روایات باشد تا برای مؤمن‌سازی یک مسلمان و تبدیل‌شدنش به انسان کامل، مدنظر واقع شود. مختاری اردستانی (۱۴۰۱)، به بررسی مؤلفه‌های فردی سبک زندگی اسلامی پرداخته و بیان داشته است که عبادت و تقوا، ذکر خدا و یادآوری نعمت‌های الهی، مدیریت زمان، کار و اشتغال، تفکر و علم‌آموزی و همچنین تغذیه و سلامت از مهم‌ترین این مؤلفه‌ها است. بنابراین انسان با شناخت و عمل به مصادیق و مشخصه‌های فردی فوق بر مبنای آموزه‌های دینی سعادت و خوشبختی دنیوی و اخروی را برای خود به ارمغان می‌آورد. حسین‌زاده و همکاران (۱۴۰۲)، در پژوهشی با عنوان مؤلفه‌های تمدن‌ساز سبک زندگی در حوزه مصرف از منظر مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، بیان داشتند تفسیر مقام معظم رهبری (مدظله العالی) از سبک زندگی و مؤلفه‌های تمدن‌ساز ایشان به این دلیل که برگرفته از مبانی قرآنی، دینی و همچنین ناظر به مسائل فرهنگی و اقتصادی است، می‌تواند مسیر روشنی را در اختیار محققان و مبلغان فرهنگ اسلامی قرار دهد. یافته‌های پژوهش، حاکی از آن است که از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله العالی)، مهم‌ترین مؤلفه‌های مؤثر در تمدن‌سازی سبک زندگی قرآنی در حوزه مصرف را می‌توان به دو دسته مؤلفه‌های سلبی و ایجابی تقسیم کرد. مصرف اقلی و قناعت، دقت بیشتر در مصرف عمومی، توازن بین دخل و خرج، گزینش کالاهای حلال و طیب، گزینش کالاهای داخلی از جمله

در ادامه به منظور بررسی برازش مدل و ساختار سبک زندگی سعادت‌آمیز، از نظرات تعداد ۸۵ نفر از کارشناسان در حوزه جامعه‌شناسی و علوم قرآنی استفاده شد، که شرح ویژگی‌های جمعیتی آن در جدول (۲) گزارش شده است.

جدول (۲) توصیف جامعه آماری نمونه

تعداد	سابقه خدمتی	تعداد	جایگاه شغلی	تعداد	تحصیلات
۱۵	۱۸-۱۲ سال	۲۴	مدیران ارشد	۱۹	دکتر
۳۰	۲۴-۱۸ سال	۳۸	مدیران میانی	۴۶	کارشناسی ارشد
۴۰	بیش از ۲۴ سال	۲۳	مدیر اجرایی و کارشناس	۲۰	کارشناسی

همه دیدگاه‌ها در خصوص سبک زندگی اندیشمندان اسلامی معتقدند که سبک زندگی سعادت‌آمیز به سبکی گفته می‌شود که همه ابعاد زندگی اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را در بر گرفته و شیوه زیستن را در دنیا و آخرت به افراد نشان داده و راه رستگاری و فلاح را فرا روی انسان‌ها قرار داده و به معنویت و رستگاری معنوی به‌عنوان مبانی و اصول سبک زندگی نگریده و قادر است یافته‌های پژوهش را تبیین کند. بنابراین از جمع‌بندی هر آنچه که در این تحقیق با مصاحبه و مطالعه مبانی تئوریک به‌دست آمده است به این نتیجه رسیدیم که سبک زندگی سعادت‌آمیز دارای سه بعد اعتقادی، اخلاقی و رفتاری با مؤلفه و شاخص‌های متفاوتی است و تعریف منتخب این پژوهش از سبک زندگی سعادت‌آمیز از منظر قرآن و عترت (ع) آن است که: فرد مسلمان در ارتباطش با خدا، خود و جامعه در ابعاد بینشی، منشی و کنشی، در چارچوب آموزه‌های قرآن و سیره و سنت حضرات اهل بیت عصمت و طهارت (علیه‌السلام)، حرکت کرده و زندگی خود را بر آن، استوار کند. بنابراین ساختار نهایی به صورت جدول (۳)، تدوین شد.

جدول (۳) ابعاد، مؤلفه‌ها و شاخص‌ها

ابعاد	مؤلفه‌ها	شاخص‌ها
اعتقادی (بینشی)	آخرت‌گرایی	باور به وجود دالّین (و ناظر بودن) خداوند
		توکل و استعانت از خداوند (با ایمان به غیب)
اعتقادی (بینشی)	آخرت‌گرایی	ایمان به محشر انسان
		ایمان به معاصبه اعمال
		ایمان به بهشت و جهنم (جزا و پاداش)

به‌منظور تأیید نهایی ساختار پرسشنامه، از روایی محتوایی CVI استفاده شد. برای ارزیابی اولیه پرسشنامه از شاخص‌های مرکزی و شاخص‌های پراکندگی استفاده شد. در ادامه برای تأیید روایی پرسش‌نامه از روایی همگرایی در نرم‌افزار SmartPls استفاده شد. پایایی پرسشنامه به‌صورت همزمان از ضریب آلفای کرونباخ و ضریب پایایی همگون تعیین شد. برای بررسی نرمال بودن داده‌ها از ضریب چولگی و کشیدگی استفاده شد. در ادامه برای بررسی نهایی ساختار معناداری بارهای عاملی در سازه‌های اصلی و فرعی، سطوح معناداری P-Value، T-Value، شاخص ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد، ضریب خی دو، سطح تحمل خطا، شاخص تناسب به‌هنگار و همچنین شاخص تتای ریشه میانگین مربعات استفاده شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

در خصوص مفهوم سبک زندگی و ریشه‌شناسی آن رویکردها و دیدگاه‌های متفاوتی از سوی اندیشمندان و صاحب‌نظران ارائه شده است. با توجه به بررسی

اعتقاد به مشروعیت ولایت فقیه در تداوم ولایت معصومین (ع)	ولایت‌مداری	رفتاری (کنشی)
التزام عملی به فرامین و تدابیر ولی فقیه		
دفاع از حریم ولایت		
توجه به حلال و حرام شرعی در پوشش فردی	توجه به حلال و حرام	
توجه به حلال و حرام شرعی در خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها		
توجه به حلال و حرام شرعی در تعاملات و ارتباطات		
اعتدال در مصرف و پرهیز از تجمل‌گرایی	جهاد	
دشمن‌شناسی و ظلم‌ستیزی		
سازندگی و توسعه		
مشکل‌گشایی و دستگیری از هم‌نوعان	رعایت حق‌الناس	
رعایت حقوق متقابل در اجتماع		
مدیریت و نظم در تعاملات		
وجدان و نهمد متقابل اجتماعی	فردی	اخلاقی (شُنی)
صبر و بردباری		
خوش‌رویی و خوش‌اخلاقی		
مردم‌داری و مردم‌بازی	اجتماعی	
صداقت و درستکاری		
همفکری و مشورت		

پرسشنامه تدوین شده در ۲۷ گویه برای تأیید نهایی، در اختیار ۱۰ کارشناس قرار گرفت تا ضمن بررسی محتوایی آن گویه‌های پرسشنامه در هنگام بررسی و پاسخگویی توسط جامعه آماری پژوهش، هماهنگی و توازن در متن ایجاد و ابهامات احتمالی برای هر پرسش مرتفع شود. به‌منظور تأیید روایی محتوایی پرسشنامه از شاخص روایی محتوایی CVI در طیف چهارگزینه‌ای، استفاده شده است. نتایج اولیه نشان داد، ضریب شاخص روایی محتوایی CVI برای چهار گویه پایین‌تر از حد آستانه پذیرش بوده و از ساختار پرسش‌نامه حذف شد. همچنین این شاخص برای تعداد ۱۳ پرسش از ۲۱ پرسش ۰،۷۱۴ گزارش شد. در واقع از تعداد ۱۰ کارشناس روایی پرسشنامه، تعداد ۶ نفر این پرسش‌ها را مرتبط اما نیاز به بازبینی دانسته‌اند. بنابراین این پرسش‌ها در گام دوم مجدداً، ویرایش شد. بعد از بازبینی، همه گویه‌های دارای

ضریب بالاتر از ۰،۹۵ قرار گرفت. در واقع از تعداد ۱۰ کارشناس، حداقل ۷ کارشناس گویه‌های مطرح شده را تأیید کرده‌اند. بنابراین روایی محتوایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت. لذا پرسشنامه نهایی با تعداد ۲۳ گویه (۳ مؤلفه و ۲۳ شاخص) در سطح جامعه آماری توزیع شد. گزارش جدول (۴)، نشان داد از دیدگاه کارشناسان و مخاطبین بعد اعتقادی از امتیاز ۴،۲۷۵ برخوردار است. همچنین بعد اخلاقی دارای امتیاز ۴،۱۲۹ و بعد رفتاری امتیاز ۴،۲۱۶ را به خود اختصاص داده است. لذا بر اساس طیف لیکرت پنج‌تایی، میانه تمامی متغیرهای پژوهش در محدوده «مهم» قرار گرفته است. از طرفی با توجه به اینکه شاخص‌های توزیع در هر یک از متغیرهای پژوهش در بازه ۲- تا ۲+ قرار گرفته است، می‌توان گفت داده‌های پژوهش پارامتریک هستند.

جدول (۴): توصیف متغیرهای پژوهش

نوع آماره	بعد اعتقادی	بعد اخلاقی	بعد رفتاری
شاخص مرکزی	میانگین	۴.۲۷۵	۴.۲۱۶
	میانه	۴	۴
	واریانس	۰.۷۱۲	۰.۷۵۹
	مد	۴	۴
شاخص پراکندگی	انحراف معیار از میانگین	۰.۰۱۶	۰.۰۱۲
	انحراف معیار	۱.۰۶۵	۱.۱۶۳
شاخص توزیع	چولگی	-۰.۱۱۹	-۰.۳۹۱
	کشیدگی	-۰.۵۸۷	-۰.۵۷۵

متغیر مورد بررسی، تأیید می‌گردد.
جدول (۵): پایایی کلی پرسشنامه

پایایی پرسش‌نامه این تحقیق با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ سنجیده شد که نتایج آن در جدول (۵) قابل مشاهده می‌باشد. بر این اساس، پایایی پرسش‌ها در هر ۳

متغیر	بعد اعتقادی	بعد اخلاقی	بعد رفتاری
ضریب آلفا	۰.۸۷۷	۰.۸۹۴	۰.۹۲۶

پژوهش بالاتر از حد آستانه ۰.۷ قرار گرفته و همچنین از آلفای کرونباخ بالاتر بوده و مورد تأیید است.
جدول (۶): پایایی همگونی پرسشنامه

ضریب پایایی همگون برای آزمودن اعتبار درونی سازه‌ها به‌عنوان مکمل ضریب آلفای کرونباخ در جدول (۶) گزارش شده است که نشان می‌دهد برای متغیرهای

متغیر	بعد اعتقادی	بعد رفتاری	بعد اخلاقی
Rho ضریب	۰.۸۷۹	۰.۸۹۷	۰.۹۲۶

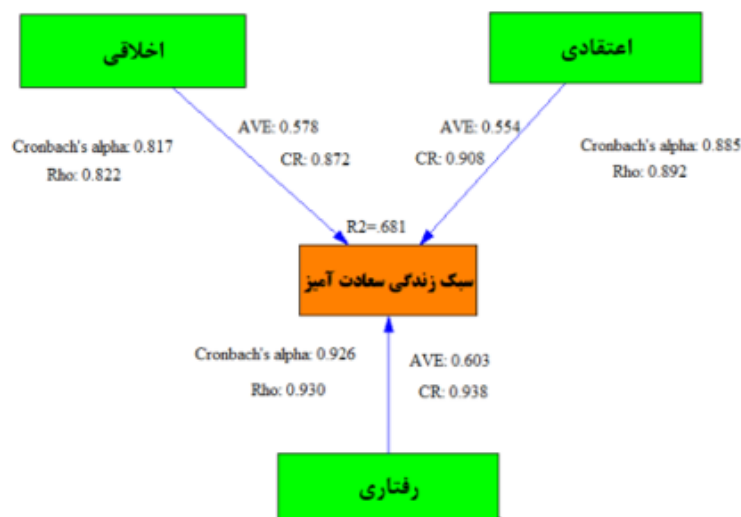
پایایی ترکیبی از ضریب میانگین واریانس استخراج شده بزرگ‌تر بوده و از طرفی از حد آستانه ۰.۷ بالاتر است. لذا روایی پرسش‌نامه به‌صورت نسبی، مورد پذیرش قرار گرفته است.

در ادامه به‌منظور بررسی روایی پرسشنامه پژوهش از روایی همگرایی استفاده شد. خروجی این آزمون در جدول (۷) نشان داد، شاخص میانگین واریانس استخراج شده بالاتر از حد آستانه ۰.۵ است و همچنین ضریب

جدول (۷): روایی آزمون همگرایی

متغیرها	پایایی ترکیبی (CR)	پانگین واریانس استخراج شده (AVE)
بعد اعتقادی	0.908	0.554
بعد رفتاری	0.938	0.603
بعد اخلاقی	0.872	0.578

بررسی کلی پایایی و روایی ابعاد و مؤلفه‌ها در شکل (۱)، مشخص شده است. شکل (۱): ساختار پایایی و روایی پرسشنامه

داد، بارهای عاملی از سطح معناداری مناسبی برخوردار هستند. بنابراین در ادامه می‌توان روایی همگرایی را برای تأیید پرسشنامه تدوین شده بررسی کرد.

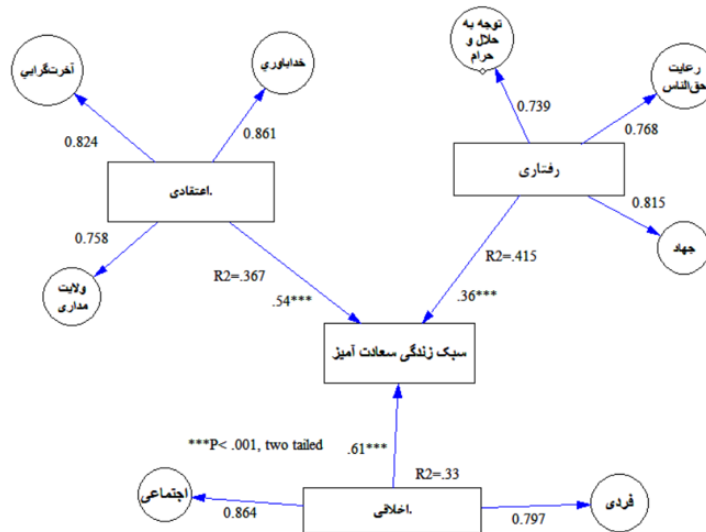
بارهای عاملی سازه‌های اصلی Original

برای تأیید پرسشنامه علاوه بر روایی محتوایی از روایی همگرایی نیز استفاده شده است. به همین منظور سطح معناداری بارهای عاملی سازه‌های اصلی و همچنین سطح معناداری بارهای عاملی گویه‌های پرسشنامه بررسی شده است. گزارش ارائه شده در جدول (۸) نشان

P Values	T Statistics	Standard Deviation	Sample Mean	Original Sample	بارهای عاملی سازه‌های اصلی
0.000	5.516	0.060	0.315	0.312	بعد اعتقادی > سبک زندگی سعادت آمیز
0.000	8.813	0.06	0.533	0.534	بعد رفتاری > سبک زندگی سعادت آمیز
0.000	7.265	0.060	0.416	0.485	بعد اخلاقی > سبک زندگی سعادت آمیز

بیشتر شاخص در شکل‌گیری مدل مورد نظر می‌باشد. مؤلفه خداآوری با بار عاملی ۰/۸۶۱ دارای بیشترین سهم در شکل‌گیری بعد اعتقادی است. همچنین مؤلفه اجتماعی، با بار عاملی ۰/۸۶۴ دارای بیشترین سهم در شکل‌گیری بعد اخلاقی و مؤلفه جهاد، با بار عاملی ۰/۸۱۵ دارای بیشترین سهم در شکل‌گیری بعد رفتاری شناسایی شده است. به صورت کلی، روابط میان ابعاد و مؤلفه‌ها در شکل (۲) مشخص شده است.

شکل (۲): روابط میان ابعاد و مؤلفه‌های پژوهش

در نظر گرفته شده می‌تواند سبک زندگی سعادت‌آمیز را ترسیم و تبیین کند.

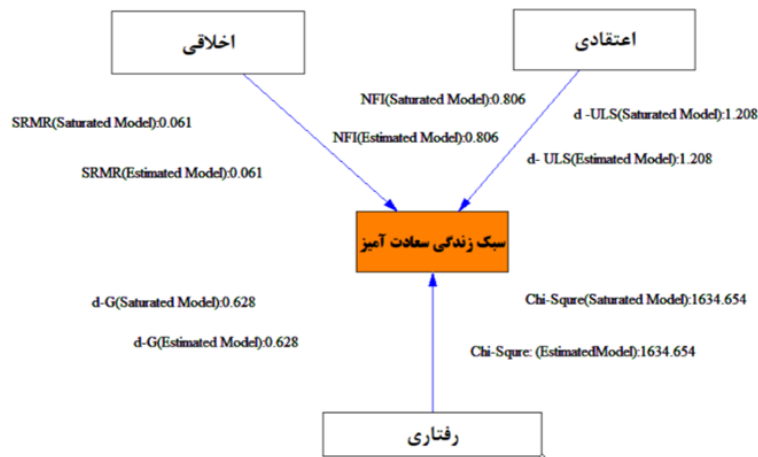
جدول (۹): برازش و بررسی نهایی مدل

نتایج تحلیل عاملی تأییدی نشان داد، تمامی ابعاد و مؤلفه‌های سبک زندگی سعادت‌آمیز از مقادیر $\square$ (بیشتر از ۱/۹۶) و بار عاملی (بیشتر از ۰/۴) مورد قبولی برخوردارند و برای سنجش ابعاد اعتقادی، اخلاقی و رفتاری با مؤلفه‌های تخصیص‌یافته، شاخص‌های مناسبی محسوب می‌شوند. نتایج بارهای عاملی استخراج شده از حالت تخمین استاندارد، سهم هر متغیر را در شکل‌گیری سبک زندگی سعادت‌آمیز را نشان می‌دهد که مقدار آن بین ۰ تا ۱ است. هرچه یک شاخص دارای بار عاملی بیشتری باشد نشان از سهم

روایی همگرایی پرسشنامه، برازش کلی مدل بررسی شد. گزارش جدول (۹) نشان داد همه شاخص‌های مرتبط با برازش مدل از حد آستانه تعیین شده بالاتر است و مدل

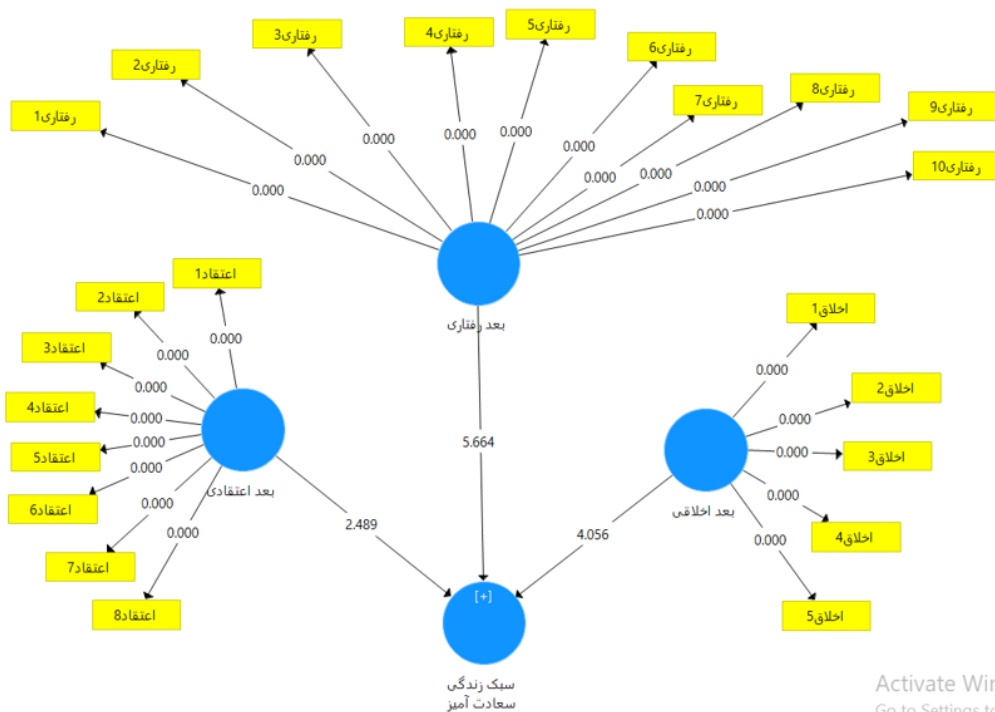
حد آستانه	مدل تخمینی	مدل اشیاع	برازش مدل
کمتر از ۰.۰۸	0.0612	0.0612	شاخص ریشه میانگین مربعات باقیمانده استاندارد
عدد بزرگ	۱۳۶۴.۶۵۴	1364.654	خی دو
بالاتر از ۰.۲	۰.۲۷۱	۰.۲۷۱	سطح تحمل خطا
بالاتر از ۰.۷	0.806	0.806	شاخص تناسب به‌هنگام
کمتر از ۰.۱۲	۰.۱۰۳		شاخص تنای ریشه میانگین مربعات

همچنین خروجی این بررسی در نرم افزار در شکل (۳)، مشخص شده است.
شکل (۳): شاخص های تعیین کننده در برازش نهایی مدل

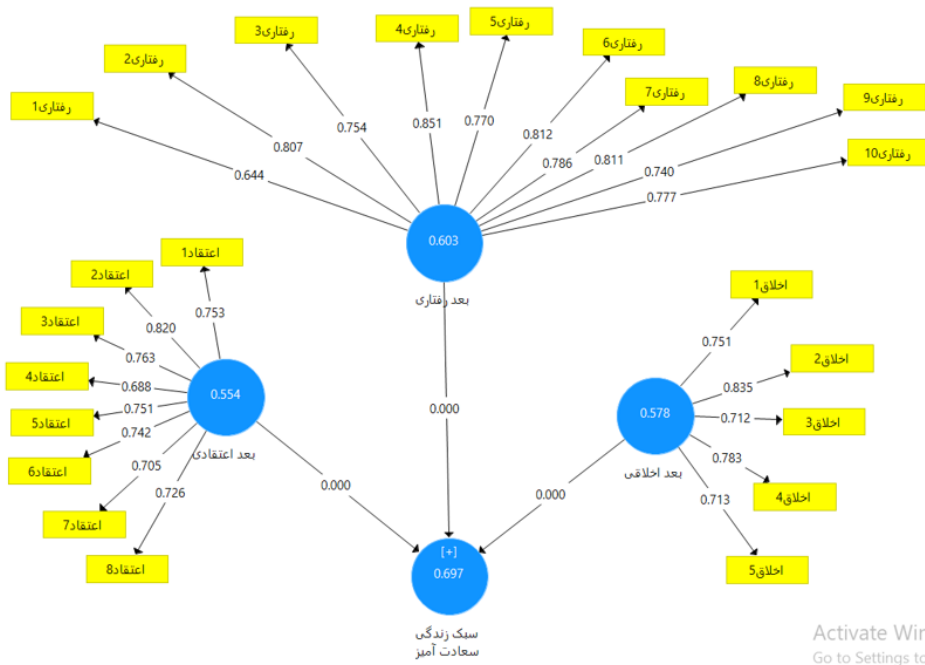

با توجه به تأیید نهایی مدل می توان ساختار کلی سبک زندگی سعادت آمیز را در سه بعد اعتقادی، رفتاری و اخلاقی و در هشت مؤلفه خداپاوری، آخرت گرایی، ولایت مداری، توجه به حلال و حرام، رعایت حق الناس، جهاد، اخلاق فردی و اخلاق اجتماعی و همچنین در ۲۳ گانه شاخص در نرم افزار اسمارت پی ال اس ارائه و ترسیم کرد. گزارش این بررسی در شکل (۴)، سطح معناداری ساختار را مورد تأیید قرار داده است که در سطح معناداری ۰،۰۰۰ بوده است.

شکل (۴): سطح معناداری (P-Value) شاخص های ۲۳ گانه

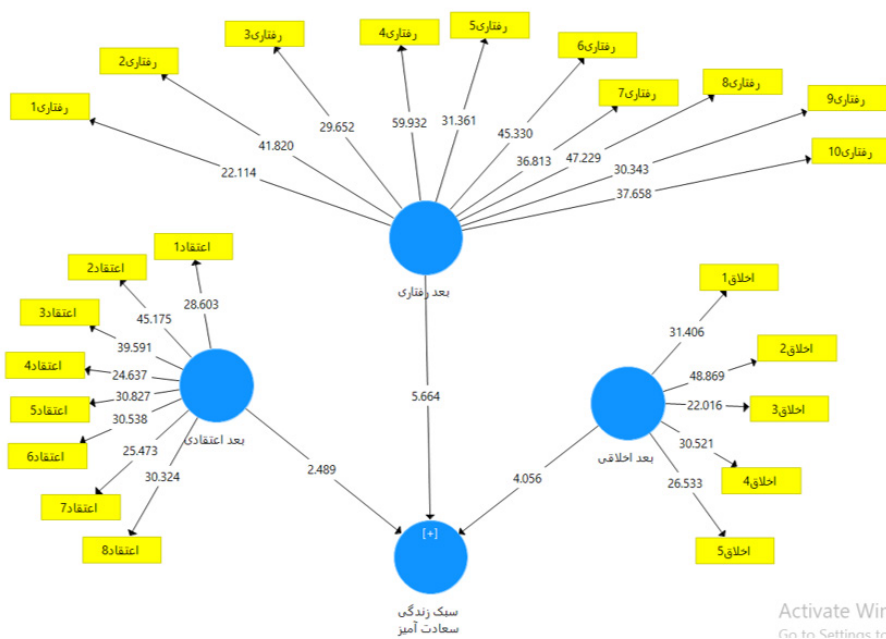
Activate Wind
Go to Settings to a

شکل (۵): بار عاملی شاخص‌های ۲۳ گانه

شکل (۵) نشان داد، بار عاملی برای تمامی شاخص‌های ۲۳ گانه بالاتر از حد آستانه ۰,۵ است. در ادامه شکل (۶)، نشان داد، ضرایب تأثیرگذاری (t-Value) در تمامی شاخص‌های ۲۳ گانه از حد آستانه ۱,۹۶ به مراتب بالاتر است.

شکل (۶): ضرایب تأثیرگذاری (t-Value)

نتیجه‌گیری:

اصطلاح سبک زندگی، به‌عنوان یکی از اصطلاحات علوم اجتماعی، پیوند مستقیمی با مجموعه‌ای از مفاهیم مانند عقاید و باورها، احکام و آیین‌ها و همچنین اخلاق و ارزش‌ها است. اعتقادات و تکالیف دینی و دیگر آموزه‌های اسلام در مسیر رشد و به‌کمال رساندن انسان همچون خون در رگ‌های وجود انسان جریان یافته و خمیرمایه روابط انسان در ابعاد مختلف و سبک و سلوک زندگی او را شکل می‌دهد. به‌گونه‌ای که هیچ‌یک از عرصه‌های زندگی را نمی‌توان بدون ارتباط با یک بعد یا چند بعد از ابعاد فوق تصور کرد. قرآن و سنت برای رسیدن انسان به سعادت، سه محور را فراروی او گشوده‌اند، عبارت است از خدامحوری در حوزه اندیشه، اخلاق محوری در حوزه رفتار و فقه محوری در حوزه عمل، حرکت در این مسیرهای سه‌گانه تنها راه رسیدن به سعادت و خروج از آن‌ها بزرگ‌ترین عامل شقاوت و بدبختی است. براساس مطالعه شکل‌گرفته الگوی سبک زندگی سعادت‌آمیز واجد سه بعد اعتقادی، رفتاری و اخلاقی است. این پژوهش با هدف ارائه سبک زندگی سعادت‌آمیز از دیدگاه قرآن و عترت (علیه‌السلام) و در چارچوب مطالعات کتابخانه‌ای بر پایه قرآن و احادیث و همچنین بررسی میدانی انجام شده است. با توجه به تأیید نهایی مدل می‌توان ساختار کلی سبک زندگی سعادت‌آمیز را در سه بعد اعتقادی، رفتاری و اخلاقی دسته‌بندی کرد. در بعد اعتقادی، مؤلفه‌های خداووری، آخرت‌گرایی و ولایت‌مداری و با شاخص‌های متناظر آن یعنی باور به وجود داشتن (و ناظر بودن) خداوند، توکل و استعانت از خداوند (با ایمان به غیب)، ایمان به حشر انسان، ایمان به محاسبه اعمال، ایمان به بهشت و جهنم (جزا و پاداش)، اعتقاد به مشروعیت ولایت‌فقیه در تداوم ولایت معصومین (ع)، التزام عملی به فرامین و تدابیر ولی فقیه و همچنین دفاع از حریم ولایت قابل ارزیابی است. بعد رفتاری با مؤلفه‌های توجه به حلال و حرام، رعایت حق الناس و جهاد و با شاخص‌های متناظر آن یعنی توجه به حلال و حرام شرعی در پوشش فردی، توجه به حلال و حرام شرعی در خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها، توجه به حلال و حرام شرعی در تعاملات و ارتباطات، اعتدال در مصرف و پرهیز از تجمل‌گرایی،

دشمن‌شناسی و ظلم‌ستیزی، سازندگی و توسعه، مشکل‌گشایی و دستگیری از هم‌نوعان، رعایت حقوق متقابل در اجتماع، مدیریت و نظم در تعاملات و همچنین وجدان و تعهد متقابل اجتماعی قابل تبیین و ارائه است. بعد اخلاقی با مؤلفه‌های اخلاق فردی و اخلاق اجتماعی و شامل شاخص‌های متناظر آن یعنی صبر و بردباری، خوش‌رویی و خوش‌اخلاقی، مردم‌داری و مردم‌یاری، صداقت و درست‌کاری و همچنین هم‌فکری و مشورت است. ارزیابی آزمون‌های آماری نشان داد، در بعد اعتقادی شاخص توکل و استعانت از خداوند (با ایمان به غیب) با خروجی ۰.۸۲۰، در بعد رفتاری شاخص اعتدال در مصرف و پرهیز از تجمل‌گرایی با ضریب ۰.۸۵۱ و شاخص سازندگی و توسعه با ضریب ۰.۸۱۲ و همچنین در بعد اخلاقی شاخص خوش‌رویی و خوش‌اخلاقی، با ضریب ۰.۸۳۵ نسبت به سایر شاخص‌ها همبستگی بیشتری داشته‌اند. همچنین آزمون تأثیرگذاری نشان داد، در بعد اعتقادی شاخص توکل و استعانت از خداوند (با ایمان به غیب) با ضریب تأثیرگذاری ۰.۴۵،۱۷۵، در بعد رفتاری شاخص اعتدال در مصرف و پرهیز از تجمل‌گرایی با ضریب ۰.۵۹،۹۳۲، شاخص رعایت حقوق متقابل در اجتماع با ضریب ۰.۴۷،۲۲۹ و شاخص سازندگی و توسعه با ضریب ۰.۴۵،۳۳۰ و همچنین در بعد اخلاقی شاخص خوش‌رویی و خوش‌اخلاقی، با ضریب ۰.۴۸،۸۶۹ بیشترین تأثیرگذاری را در ارائه سبک زندگی سعادت‌آمیز از دیدگاه قرآن و عترت (علیه‌السلام) داشته‌اند. در واقع می‌توان بیان داشت از دیدگاه قرآن برای انسان دو سبک زندگی «حیوانی و انسانی» قابل تصور است که قرآن از «سبک زندگی انسانی» به «حیات طیبه» تعبیر کرده است و رسیدن به «حیات طیبه» در بعد فردی و اجتماعی راهی جز طی کردن مسیری که قرآن و سنت بیان کرده‌اند، نیست. فلسفه بعثت انبیاء و کتاب‌های آسمانی چیزی جز ارائه سبک زندگی انسانی نیست، بنابراین گرچه بحث سبک زندگی در جوامع غربی موضوعی نوظهور است، اما در ادیان ابراهیمی و مبانی و حیانی، موضوعی به قدمت تاریخ انبیاء، وجود دارد. به همین جهت در کتب اخلاقی و روایی، باب‌هایی با عنوان «آداب المعاشره» یا «کتاب العشره» گشوده شده است. اما از آنجا که دین را باید با زبان روز تبیین کرد. بنابراین

مراکز علمی- اعم از حوزه‌های علمیه و یا دانشگاه‌ها- باید به تبیین سبک زندگی انسانی و یا همان سبک زندگی سعادت‌مندانانه بپردازند. قرآن نقشه راه سعادت و پیامبر و اهل بیت (ع) الگوهای عینی سعادت و کمال، هستند. برای دستیابی به سعادت و کمال، تمسک به قرآن و عترت ضرورتی انکارناپذیر است. بنابراین سطح ارتباط جامعه با قرآن، باید با متدها و ساختارهای متعدد و تأثیرگذاری ارتقاء یابد.

منابع

- اکبری، رضا، (۱۳۹۷)، سبک زندگی قرآن، معارف اسلامی و مطالعات اجتماعی، شماره ۶.
- باقری، افسانه، (۱۳۹۸)، سبک زندگی اسلامی در قرآن کریم، تهران، انتشارات آذرفر.
- بوردیو، پی‌یر، (۱۳۹۰)، تمایز نقد اجتماعی قضاوت‌های ذوقی، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: ثالث.
- شهرکی، ثریا و حسینی، باقر، (۱۴۰۲)، آموزش سبک زندگی اسلامی در خانواده از دیدگاه آیات و روایات، نهمین همایش علمی پژوهشی توسعه و ترویج علوم تربیتی و روانشناسی ایران، تهران.
- رسا، امید و فراهانی، محمد، (۱۳۹۹)، تبیین علل تفاوت سبک زندگی اسلامی با سایر سبک‌های زندگی از دیدگاه قرآن کریم، مطالعات بنیادین تمدن نوین اسلامی.
- رسا، امید و فراهانی، محمد، (۱۴۰۰)، علل و منشا تفاوت سبک زندگی انسان‌ها از دیدگاه قرآن کریم، مطالعات قرآنی.
- صفورایی، محمدمهدی و اخلاقی حلیمه، (۱۳۹۶)، بنیادهای نظری سبک زندگی از دیدگاه قرآن کریم، مطالعات اسلام و روان‌شناسی.
- حسینی، سید حمید و برزگر نژاد، ثریا، (۱۴۰۰)، واکاوی بازدارنده‌های سبک زندگی اسلامی در قرآن کریم، مطالعات قرآنی.
- مظفری، یوسف، کوشا، سهیلا، (۱۳۹۹)، سبک زندگی قرآنی و فضای مجازی، مطالعات علوم اسلامی انسانی.
- حسین‌زاده، خدیجه، موسوی باردئی، سیداحمد، ماهرزاده، طاهره و تقی‌لو، زینب، (۱۴۰۲)، مؤلفه‌های تمدن‌ساز سبک زندگی در حوزه مصرف از منظر مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی)، مطالعات الگوی پیشرفت اسلامی ایرانی.
- حیدری‌فر، مجید و محمدی آرام، مرضیه، (۱۳۹۹)، واکاوی شیوه‌های بینشی و فکری مدیریت زمان در سبک زندگی (با تکیه بر آیات و روایات)، تفسیر پژوهی.
- عسگری، الهام، معتمد، سارا، زارع نژاد، عباس و امانی جوردهی، بابک، (۱۴۰۰)، بررسی سبک زندگی اسلامی و آفت‌های آن جهت ارائه راهکارهای اصلاح سبک زندگی در تحقق نظام پیشرفته اسلامی، فصلنامه رهیافت‌های نوین مدیریت جهادی و حکمرانی اسلامی.
- جغتایی، زهرا و خاکپور، رحیم، (۱۳۹۷)، بررسی سبک زندگی اسلامی بر اساس آیات روایات، کنفرانس ملی علوم اسلامی و پژوهش‌های دینی، کرج.
- شیرازی، علی، (۱۴۰۲)، شاخص‌های سبک زندگی اسلامی، خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران.
- مهدوی‌کنی، محمدسعید، (۱۳۸۷)، مفهوم سبک زندگی و گستره آن در علوم اجتماعی، تحقیقات فرهنگی ایران.
- گیدنز، آنتونی، (۱۳۸۷)، تجدد و تشخیص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: نشر نی.
- کوئن، بروس، (۱۳۸۰)، مبانی جامعه‌شناسی، ترجمه غلامعباس توسلی و رضا فاضل، تهران: سمت.
- غلام‌زاده، هادی، جمشیدی، اسدالله و مظلومی‌زاده، کمال‌الدین، (۱۴۰۰)، ویژگی‌های سعادت از منظر قرآن کریم، معرفت اخلاقی.
- قاسمی شوب، محمد و نبوی، سیدمجید، (۱۴۰۱)، بررسی سبک زندگی از منظر آیت‌الله خامنه‌ای با تأکید بر رویکرد، مبنا و نحوه اجرا، فصلنامه قرآن و علوم اجتماعی.
- مختاری اردستانی، داوود، (۱۴۰۱)، مؤلفه‌های فردی سبک زندگی اسلامی، یازدهمین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم تربیتی و سبک زندگی، تفرس.
- فاضل‌قانع، حمید، (۱۳۹۱)، «نقش و جایگاه سبک زندگی در فرآیند شکل‌گیری تمدن نوین اسلامی»، مجموعه مقالات پانزدهمین جشنواره بین‌المللی پژوهشی شیخ طوسی. قم: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی.
- وبر، ماکس، (۱۳۷۴)، اخلاق پروتستان و روح سرمایه‌داری، ترجمه عبدالعبود انصاری. تهران: سمت.
- یوسف‌زاده، حسن، (۱۳۹۹)، بنیان‌های فرهنگ

شناختی سبک زندگی از منظر قرآن کریم، اسلام و
مطالعات اجتماعی.